

Перформативи як засіб реалізації любовної магії в латинських *tabellae defixionum*

Садовнича О. В.

Кафедра мовної підготовки

Завідувач кафедри: доктор філологічних наук, професор Литвиненко Н.П.

НМУ імені О.О. Богомольця

м. Київ, Україна

В античному світі, зокрема в Стародавньому Римі яскравими демонстраціями любовної простонародної магії були різні зілля та тексти табличок проклять (*tabellae defixionum*). Численні твори римських авторів описують магичні ритуали любовного чи навіть еротичного характеру («*De Agri Cultura*» М. Порція Катона, «*Aeneis*» та «*Eclogae*» П. Вергілія Марона, «*Rerum Rusticarum De Agri Cultura*» М. Теренція Варрона, «*Metamorphoses*» Л. Апулея тощо).

Латинськомовні *tabellae defixionum* є значним пластом античної культури, одним із різновидів сакрального латинськомовного тексту, які мають сугестивний вплив через невербальний характер застосування у магичному ритуалі. Цікавим у дослідженні *tabellae defixionum amorosa* є мотиви, що спонукали до їх створення.

Багато дослідників аналізували фонетичні та морфологічні особливості *tabellae defixionum*: В. Ваананен (1982), Р. Томлін (1988), Г. Герман (2000), А. Кропп (2008), Дж. Блансдорф (2012) в контексті власних епіграфічних досліджень та народної латинської мови (*latina vulgata*). Втім у нашій науковій розвідці зосередимо свою увагу на прагмалінгвістичному аспекті. Отож, **мета** нашого дослідження: виявити перформативні комунікативні акти в *tabellae defixionum* любовного характеру та їх перлокутивну ціль на адресата. **Матеріалом дослідження** стали тексти *tabellae defixionum* із «*Defixiones: ein aktuelles corpus lateinischer Fluchtafeln*» А. Кропп (2008). **Методи дослідження**: описовий метод, що передбачає застосування прийомів ідентифікації, інтерпретації, узагальнення та типологізації, метод прагмалінгвістичного аналізу.

За дослідженням французького дослідника К.Фараоне, виділено такі типи досягнення бажаного ефекту в любовній магії: 1. Тексти, спрямовані на збудження (грец. *φιλία*), тобто прив'язаність в нееротичному плані. Зазвичай до такої магії вдавались заміжні жінки, щоб приворожити свого чоловіка, досягнути його більшої поваги та прив'язаності. 2. Чари, які спрямовані на зваблення (грец. *έρως*), тобто сексуальне кохання, неконтрольовану пристрасть, яку використовували чоловіки для недобрих цілей.

Часто такі тексти написані чоловіками для завоювання серця коханої людини або для «еротичної пригоди», або ж використовують переважно елементи примусу: *coge illam tecum coitus facere ...* – зв'яжіть її, щоб зробила перелюб зі мною; *Cogite Bonosam, quam peperit Parte amare me Oppium, quem peperit Veneria, amore sacro sine intermissione...usque ad diem mortis suae* (dfx 11.2.1. /5 (DT 267) – Зв'яжіть Бонозу, яку народила Папта, кохати мене, Оппія, якого народила Венерія, магичним коханням безупинну й аж до дня її смерті.

Обидва ці уривки ілюструють використання латинського перформативу “*cogere*”, який, показуючи умовну послідовність дії прив'язки в ритуалі прокляття, відповідає когнітивній структурі сценарію “зв'язування, примусу”. Таким чином, дані прокляття спрацьовували одномоментно, оскільки тексти й були водночас дією.

Зауважимо, що британський дослідник і автор теорії мовленнєвих актів, Дж. Остін ділить останні на: іллокуцію (ставлення мовця до мети та мотивів висловлювання), локуцію (процес «вимовляння») та перлокуцію (наслідок мовленнєвого акту, вплив на свідомість адресата).

Метою таких текстів *tabellae defixionum* було викликати кохання та пристрасть у жертви прокляття, тому часто вживаються фрази, на кшталт: *uratur, comburatur ... amore et desiderio meo* (dfx 11.2.1/34) – горить, згорає... моїм коханням та бажанням; *ut amet me ... solum me in mente habeat; uratur furens amore et desiderio meo, anima et cor uratur Sextilii*. (dfx 11.2.1/ 8) – що він мене любить... тільки мене має на думці; він люто палає моєю любов'ю і бажанням, горить душа і серце Секстилія.

В даному випадку палке кохання асоціюється із вогнем, жертва має “палати від пристрасті”, тому вживаються латинські перформативи *urere* (досл. “палати, горіти”, в іншому значенні - “збуджувати”, а також *comburere* (досл. “спалювати, знищувати”, в іншому значенні - “бути закоханим”). Автор таблички прокляття недаремно використовує ці дієслова саме в *Modus conjunctivus* (бажальний спосіб) - це підсилює наміри самого адресанта.

У *tabellae defixionum*, що мають на меті любовні привороти чи помсту через ревності, вживаються такі часто використовуються зустрічаємо такі частотно вживані вислови: “*detineatur in omne tempus in amore*” (DT 231) – обплутай коханням назавжди; “*coge illa me amare, mihi conferre ad meu[m] desiderium*” (DT 230) – примусь її кохати мене й поступитися моєму бажанню; “*amantem aestuantem amoris et desiderii mei causa*” (CQ 50.2. 2(XX). 574) – палко закохану і причину моїх бажань; “*amantem furentem prae amore meo*” (dfx 11.2.1./3) – кохану, божевільну від мого кохання.

Випадки суперництва в коханні (з метою заподіяння шкоди супернику в коханні) є менш частими: *Paulina aversa sit a viris omnibus et deficsa (=defixa) sit, ne quid possit mali facere* (dfx. 8.4./1). – Нехай Пауліна буде відкинута всіма людьми та проклята, щоб вона не могла чинити зла.

У деяких інших випадках значення дієслова *posse* “могти” є неоднозначним і може бути таким тлумачиться або в деонтичному, або в дозвільному сенсі: “вміти” або “допускати”. У першому випадку результат відрази з боку чоловіків і наступне прокляття полягає в тому, що Пауліна не зможе зробити нічого злого. У центрі уваги цей мовленнєвий акт стосується особи, яку проклинали. У другому випадку відрази від чоловіків і прокляття не дозволить Пауліні зробити нічого злого, і фокус мовленнєвого акту зосереджений на самому кінцевому акті [5].

Отже, у цьому відношенні, беручи до уваги класифікацію мовленнєвих актів Дж. Остіна, природа прокляття, задокументована на *tabellae defixionum*, є подвійною: прокляття діє проти залученої надприродної сутності, оскільки воно змушене діяти проти когось чи певної сутності, іноді навіть неявно, але прокляття, з іншого боку, є також поведінковим щодо адресатів прокльонів.

Ключові слова: прокляття, перформатив, мовленнєвий акт, кохання, сугестія.